

УТВЪРЖДАВАМ:

Д-Р ЕЛЕОНОРА ЛИЛОВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА
ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

УТВЪРЖДАВАМ:

РУМЯНА ПЕТКОВА
ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР
НА АГЕНЦИЯ ЗА СОЦИАЛНО
ПОДПОМАГАНЕ

МЕТОДИЧЕСКО УКАЗАНИЕ ЗА РАБОТА ПО СЛУЧАЙ НА ДЕЦА В РИСК ОТ РОДИТЕЛСКО ОТЧУЖДЕНИЕ

С поведението си при развод и възникнал продължителен спор за родителските права, родителите могат да отключат постоянно емоционално страдание и тежки случаи на разстроено детско или юношеско поведение, свързано с отчуждаването на детето от родител. Прогресивно нарастващите случаи на такава злоупотреба на родителите поставят въпросите за необходимостта и възможната защита на правата и интересите на децата в случаите на родителското отчуждаване и последиците им върху разстроеното детско поведение – агресивност, импулсивност, емоции на омраза и гняв към околните и себе си.

Целта на методическото указание е да насочи специалистите от отделите за закрила на детето към конкретните стъпки за действие в случаите на родителско отчуждение чрез навременна оценка и действия за предотвратяването му, чрез ефективни цялостни превенционни подходи, насочени както към самото дете и неговите родители, така и към цялата социална и правна мрежа около семейството.

Указанието е предназначено за отделите за закрила на детето. Практическото му приложение ще подпомогне и процеса на създаване на обществена нагласа и нетърпимост към посегателството на психиката на детето, както и за установяване на цивилизованост и култура при решаването на личните проблеми между родителите.

I. КАКВО Е РОДИТЕЛСКО ОТЧУЖДЕНИЕ

Общоприето мнение е, че разводът, в който децата биват използвани едновременно като цели и оръжия в битката между родителите, се отразява сериозно върху емоционалността на детето. Във фамилната война за правата над детето родителите могат да отключат постоянно емоционално страдание на подрастващия индивид. В името на тази война понякога родителите стигат до крайности, включително и до отчуждаването/отвличането на детето от другия родител. Един от първите автори по темата за отвличането на дете от родител Huntington твърди, че от гледна точка на самото дете, "открадването на детето е злоупотреба с детето", разрушава чувството му на базисно доверие в света около него, а породеният травматичният ефект на всички събития, които придружават отвличането на детето, **очевидно и несъмнено е насилие над детето.** (Huntington, 1982).

Терминът "отвличане/похищение на дете от родител" се отнася до задържането или укриването на детето от страна на родител, друг член от семейството, или друг човек, в нарушение на родителските права, включително и на правото на свиждане с детето на другия родител или член от семейството. Синонимна е и употребата на термина отчуждаване от родител или синдром на родителско отчуждаване.

Често подобни отвлечения се планират и организират много обмислено и в тях се вълечат и други членове на семейството. Идентифицирайки се предимно с едната страна в битката за родителските права, вторично ввлечените участници - разширено семейство, приятели, професионалисти - лесно могат да загубят обективен поглед върху нещата дотолкова, че изказаната тревога и загриженост на ощетения родител могат да се разглеждат като неподходящ критицизъм и неадекватна намеса. Така ощетеният родител може да се окаже неефективен за намаляване на травмата, причинена върху детето от отвлечането му.

Възпрепятствайки интервенциите на отделите за закрила на детето отвличащият родител може да се мести от град в град, възбуждайки нов цикъл от разследване и установяване на злоупотребата. С тази цел отвличащият родител умело прикрива или не оставя никакъв адрес или телефон за проследяване. Той/тя може да се опита дори да напусне страната, за да прекъсне всякаква връзка и възможност за намеса. Най-неблагоприятният сценарий се развива, когато той/тя реши да се крие от властите и по други начини претъпи отвъд прага на закона.

Гарднър диференцира три градиращи състояния, които той нарича степени или типове на отчуждение. Най-леката степен на отчуждение няма нужда от семейна терапия, за разлика обаче от средната степен чийто поведенчески инвентар дава опорните точки за часовете за семейна терапия. При тежката степен в края на краищата на практика има резистентност към терапията. Защото както отчуждаващият родител така и зависещото от него дете само в изключителни случаи ще изразят готовност да се подложат на семейна терапия. В този случай Гарднър препоръчва отделянето на детето от сферата на влияние на отчуждаващия родител и неговото настаняване на друго място.

II. КАКВИ СА ПОСЛЕДСТВИЯТА НА ОТЧУЖЕНИЕТО ВЪРХУ ДЕТЕТО

Деца, жертва на психическа злоупотреба чрез отвлечане и укриване, често са по-уязвими и изпитват сериозни емоционални и социални затруднения. Те са и по-податливи на зловредни външни влияния, неблагоприятни ефекти като:

- ✚ депресия
- ✚ загуба на обичайната среда, на чувство за общност
- ✚ загуба на стабилност, сигурност и доверие
- ✚ извънреден страх, дори при обичайни събития
- ✚ самота и изолация
- ✚ гняв
- ✚ безпомощност
- ✚ нарушение във формирането на идентичността
- ✚ страх от изоставяне

Следствие от това детето може да развие разстройство на привързаността, страха от изоставяне, заучената безпомощност и вината.

III. ЕТАПИ НА РАБОТА

Социалните работници от ОЗД отварят случай и работят интензивно в 1-та фаза – като превенция и във 2-та фаза – като терапия, съвместно с доставчик на социални услуги. Третата фаза се извършва както от ОЗД, с прилагане на мярка за закрила и подкрепа на детето и семейството, така и от доставчик на социални услуги за деца – като интервенция и оценка за наличие на родителско отчуждение (мотиви за съда).

❖ ПРЕВЕНЦИЯ

При постъпване в ОЗД на искане от съдебната инстанция за изразяване на становище по дела, в които се засягат правата и интересите на дете, при наличие на родителски конфликт, както и при наличие на данни за въвличане на детето в конфликта и при признаци на родителско отчуждение у детето, ОЗД следва да консултират родителите за възможността да ги насочи към ползване на подходящи социални услуги в общността, при наличие на подходящи такива, с цел психологическа подкрепа и превенция на родителското отчуждение. При възможност родителите да бъдат насочвани към един и същи доставчик. При насочване за работа на родителите със специалист от социалната услуга да се изисква в направлението, издадено от директора на ДСП и изготвяне на оценка на родителския капацитет на двамата родители.

В случаите на постъпила призовка в ОЗД за изготвяне на социален доклад за съдебно производство, ако в хода на социалното проучване се установят данни за насилие над дете, възпрепятстване на контактите с другия родител или други рискове по смисъла на ЗЗДет., § 11 от ДР на ЗЗДет. да бъде оценен адекватно рискът за детето и своевременно да бъде предприета мярка за закрила.

При постъпили предходни сигнали за конкретно дете и при отворена работа по случай, когато родителите са несъдействащи, да им се издава от ДСП заповед за насочване към социалната услуга по реда на чл.20, ал.4 от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето и задължително предписание по реда на чл.18, ал.4 от ППЗЗД, по повод на не съдействието на органа за закрила на детето за изпълнение на мерките по Закона за закрила на детето.

Още през първата фаза на превенция, при постъпване на сигнал, органът за закрила на детето на местно ниво прави оценка на риска и оценка на сигнала, стъпваща на извършено пълно проучване от всички възможни и достъпни източници (училище, личен лекар, близки, роднини и др.), като в хода на социалното проучване родителите се информират за правомощията и компетенциите на ОЗД. След извършване на проучването се изготвя доклад с предложение за отваряне на случай за детето, при наличие на съмнение за зараждащ се родителски конфликт и въвличане на детето в него, при оценена необходимост за ползване на социална услуга, както и за нарушаване правото на детето на контакт с родителя, който не полага основните грижи, или за приключване на работата по сигнала.

През първата фаза, при оценен риск се прилага мярка за закрила в семейна среда, като детето и двамата родители се насочват и към социална услуга в общността, с цел превенция. ОЗД активно информира и консултира родителите за рисковете за детето от техните действия и бездействия, за нуждите на детето съобразно възрастта и развитието му, както и за пораженията, които могат да настъпят при него от въвличането му в конфликт на лоялност, с цел избягване на нереалистични очаквания от страна на единия или другия родител. Консултирането е и относно правомощията на държавата и органите на местно ниво, в случай на родителски конфликт и наличие на риск от родителско отчуждение. Следва семейството да е добре информирано и за съдебното разрешаване на въпроса и за правомощията и задълженията на ОЗД при съдебен иск от страна на родител, касаещ интересите и правата на детето им, както и за промените в наказателния кодекс от 2019 г. (ДВ бр. 16/2019 г.), които съгласно чл.193а от НК, наказателно преследване за престъплението по чл.182, ал.2 от същия – при неизпълнение или осуетяване изпълнението на влязло в сила съдебно решение за

режим на контакти, се възбужда по тъжба само на пострадалия, до компетентния съд, по реда и в сроковете на глава VIII, раздел III, от НПК.

Помнете, че първоначалната работа по родителско отчуждение в най-голяма степен определя резултатността на целият последващ и обикновено продължителен процес. В дейността си социалните работници следва да полагат максимални усилия и да не допускат мнението на единия или другия родител да определят посоката на работа по случая, да са безпристрастни и действията им да се ръководят изцяло и само от интересите на детето. Проявата на пристрастие към единия родител предопределя неуспеха на предприетите мерки и действия по случая на детето.

Не бързайте в заключенията си и отстоявайте пред родителите правото на детето да общува и с двамата си родители, регламентирано в чл.9 от Конвенцията на ООН за правата на детето.

1. Идентифициране на рискови семейства

При изследване на семейната среда следва да се оценят отношенията между родителите, между майката и детето, между бащата и детето, както и значимостта на разширения семеен кръг. При оценката водещия професионалист следва да откроява рискови фактори, които благоприятстват отчуждение на детето от единия родител.

- *При провеждане на интервюта с родителите следва да се наблюдава и да се събира информация за следните рискови фактори:*
  - Единият от родителите дава информация, че другият родител е пренебрегвал детето от неговото раждане или от определен период;
  - Единият или двамата родители твърдят, че другият родител оказва насилие върху детето – negliжиране на нуждите и потребностите на детето, психическо, физическо и/или сексуално;
  - Дава се информация, че детето не е привързано към другия родител;
  - Дава се информация, че близките на другия родител също са пренебрегвали детето;
  - Дава се информация, че разширеното семейство има негативно отношение към другия родител;
  - Налице е пресилване или тенденциозно тълкуване на определени събития или отношения между детето и другия родител;
  - Налице е тенденция към „очерняване“ на другия родител, когато се представя информация за грижата или отношенията с детето;
  - Налице е липсата на самокритичност у родителя за причините за конфликта;
  - Налице е тенденция към възлагане на отговорности на детето - само да решава, само да избира и само да преценява;
  - Родителят ясно показва, че не се ангажира с подкрепа на връзката на детето с другия родител или подкрепата, която демонстрира, че оказва, е проява на социално приемливо поведение, но без реално да се постигат очакваните резултати;
  - Има данни, че детето е прекъснало връзката с другия родител от началото на фактическата раздяла или в по-късен момент;
  - Родителят няма информация как се чувства детето след раздялата на родителите - не е водил разговори с него, не е забелязал промяна в поведението му и начина му на живот; Родителят, който не живее с детето, няма данни за развитието му, за успехите, трудности и за здравето му.

- Родителят дава информация, че след срещите на детето с другия родител то се връща у дома гладно, мръсно или облечено с неподходящи дрехи, травмирано и определен период след срещата има кошмари или е стресирано.
- Дава се информация, че детето при осъществяване на контакт с единия родител се чувства добре и демонстрира обичта си към него, но след връщането му при другия родител, категорично отказва да комуникира с родителя, при когото е било;

➤ *При провеждане на интервюто с детето следва да се наблюдават и оценят следните рискови фактори:*

- Детето споделя, че не желае да контактува с другия си родител и мотивира своето желание, като дава информация, че той се отнася грубо с него, упражнява насилие върху него и пренебрегва желанията му;
- Детето споделя, че се чувства по-добре с единия родител;
- Детето споделя, че не се е срещало с другия си родител от определен период;
- Детето споделя, че отказва да говори с другия родител по телефона и по други социални канали – скайп, фейсбук и пр.;
- Детето споделя, че се срамува от другия родител;
- Налице са физиологични, поведенчески и емоционални промени у детето.

При наличие на един от гореописаните фактори е необходимо да се събере повече информация, относно обстоятелствата, да се изследват причините, довели до конфликта и да се направи преценка относно въвеждането на детето в конфликта, като се отваря работа по случай на дете в риск в ОЗД.

❖ *Терапевтична дейност със семейството*

1. Консултиране

След като е идентифициран риск от родителско отчуждение за детето, водещият професионалист предлага отваряне на работа по случай за детето и организира среща с двамата родители заедно, на която ги информира за своето становище. ***Важно е при тези срещи родителите да разберат по категоричен начин, че водещ е интересът на детето и в негово име могат да бъдат предприети и административно-наказателни мерки спрямо родителите по чл. 45, ал. 9 от ЗЗД, включително и извеждане на детето от семейната среда на двамата родители и настаняване в алтернативна семейна среда, в случай на задълбочаващ се родителски конфликт.***

При тежки родителски конфликти, в процес по дела за упражняване на родителски права и при установено родителско отчуждение и манипулиране на детето от единия родител, водещо неименуемо до психически тормоз над детето, ДСП/ОЗД може да изрази становище пред РС да се произнесе по реда на чл. 59, ал. 7 от СК – „По изключение, ако интересите на децата налагат това, съдът може да постанови те да живеят при дядо и баба или в семейство на други роднини или близки, с тяхно съгласие. Ако това не е възможно, може да се започне производство по чл. 59, ал. 9 от СК, а именно „Ако обстоятелствата се изменят, съдът по молба на единия от родителите, по искане на дирекция „Социално подпомагане“ или служебно може да измени постановените по-рано мерки и да определи нови.“ или детето се настани в приемно семейство или социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа, посочени от дирекция „Социално подпомагане“. Във всички случаи съдът определя подходящ режим на лични отношения между детето и родителите.

Родителите следва да бъдат консултирани за тази опция, с цел туширане на напрежението и водещо до по-лесно управление на случая.

Тези възможни решения могат да бъдат обсъдени в рамките на мултидисциплинарен екип (Координационния механизъм при насилие по чл. 36г от ЗЗДет.), който да се свика за конкретния случай, и да се приеме план за действие за защита на детето.

Работата по случая на детето с предприета мярка за закрила в семейна среда, освен с всички произтичащи от нея мерки и дейности – оценка на случая и периодичен преглед, оценка на потребности и план за действие с периодичен преглед и отчет на изпълнението му, се съпровожда и с насочване на детето и задължително двамата родители към социална услуга в общността, за работа със специалист за превенция на родителското отчуждение.

След отваряне на работа по случай, оценяването следва да се извърши съгласно регламентите от Методиката за управление на случай за закрила на дете в риск от отдел „Закрила на детето“, като целенасочено се набира многостранна, достатъчна и проверена информация за детето, семейството, социалната ситуация на живот. Оценката на случая се извършва по рамка за оценка от Методиката, включваща: детето, развитие и удовлетвореност на потребностите, взаимовръзки (специално внимание се обръща на връзката дете - родители); родителски капацитет (специално внимание се обръща на това, как родителят удовлетворява потребността от връзка с другия родител); социална среда на детето и семейството, връзки в семейството (оценя се ролята на разширеното семейство за справяне с конфликта между родителите и невъвличане на детето в него).

Тъй като оценката на случая се извършва от екип, при необходимост в него може да бъде включен външен специалист – психолог, клиничен психолог, психиатър и др., с оглед анализ на цялата информация и задълбочена оценка на рисковете за психо-емоционалното здраве на детето, както и на ресурсите за справяне. При оформяне на оценката да се използва формулярът за оценка на сигнал и оценка на случая от информационната система на АСП, като се попълват всички реквизити от него. Ако в хода на оценяването на случая бъде установена необходимост от по-задълбочено проучване и анализ, може да бъде издадено направление към доставчик на социални услуги, който да изготви оценка на потребностите на детето и оценка на родителския капацитет за максимално кратки срокове за ползване на краткосрочна социална услуга. При констатиране от страна на доставчика на допълнителни рискове, се извършва преглед на оценката на случая и плана за действие, като се актуализират заложените цели и дейности в отговор на оценените нови потребности. При отказ от страна на родители за участие в оценката и при наличие на течащо съдебно производство, би могло ДСП в качеството на заинтересована страна да поиска от съда да постанови извършване на оценка на родителския капацитет.

Планът за действие се изготвя с партньорите по случая, с родителите (ако е в интерес на детето) и детето (в зависимост от възрастта и степента на развитие), може и разширеното семейство, като в него се залагат конкретни дейности със определен срок и отговорник, така че изпълнението на същите да може да се проследи и като резултат да доведе до реализиране на целта на плана – невъвличане на детето в конфликта между родителите и осигуряване правото му на контакт с родителя, който не полага основните грижи. Например, може да се заложи в определени дни от седмицата в конкретен час, съобразно ангажиментите на детето и родителите, то да се чува с отсъстващия родител по телефон, да провежда видеоразговор по някое от приложенията, по скайп и др. Неизпълнението от някоя от страните е основание за издаване на задължително предписание.

При невъзможност родителите да бъдат насочени към социална услуга доброволно, но при идентифициран риск и необходимост от работа със семейството и детето от страна на специалист – психолог, се издава заповед за насочване на двамата родители и детето към социална услуга в общността по реда на чл.20, ал.4 от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. При не изпълнение на заповедта за насочване към социална услуга в общността, по не обективни причини, се предприемат действия по чл.18, ал.4 от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето – изготвяне на предложение от социалния работник до директора на ДСП за издаване на задължително предписание на не съдействащия родител, с последващо прилагане на санкционен механизъм по реда на чл.45, ал.9 от Закона за закрила на детето – при неизпълнение на влязло в сила задължително предписание. Задължителното предписание е механизъм, чрез който родителите могат да бъдат принудени да се съобразяват със заложеното в плана за действие и следва да бъде използвано при всяко негово отклонение. В този смисъл социалните работници трябва да бъдат напътствани да прилагат по-често тази санкция без притеснение. Необходимо е и на двамата родители да бъде разяснено, че при неизпълнение на задължителното предписание следва съставяне на Акт за установяване на административно нарушение (АУАН) по чл. 45, ал. 9 от ЗЗДет.

Консултирането на родителите се извършва от социален работник от отдела за закрила на детето.

При консултирането може да се следват следните стъпки:

- Родителите се запознават с целта на срещата;
- Представя се информация за оценения риск от отчуждаване на детето, като се посочват и интерпретират конкретните фактори, които са оценени. Интерпретирането на рисковите фактори е много важно, тъй като чрез него може да се овладеят съпротивите на родителя, чувството му за вина и срам, както и да се избегне усещането, че професионалистите му дават лоша оценка като родител. Интерпретирането следва да изхожда от зачитане на силното родителско чувство на обич към детето и да провокира в родителя разбиране за психическият комфорт у детето при общуването с другия родител.
- Водещите професионалисти информират родителите за нормативните и поднормативните актове по правата на детето и всички последствия от тяхното нарушаване, в това число и наказателните процедури и процедурите предвидени в ЗЗД – издаване на предписание и глоба; Също така следва да бъдат информирани за разпоредбите в Наказателен кодекс, с които се регламентира правната възможност за възбуждане на наказателно преследване по тѣжба на единия родител спрямо родителя, при неизпълнение или осуетяване изпълнението на съдебно решение относно упражняване на родителски права или относно режим на контакти от страна на другия родител – чл.193а от НК, за престъпление по чл.182, ал. 2 от НК.
- Водещите професионалисти подпомагат родителя да изработи модели на ефективно общуване с другия родител, което да позволи съхранение на връзката и да предпази детето от емоционален стрес;
- Водещите професионалисти подпомагат родителя да изработи модели на общуване с детето, които да осигуряват психически и емоционален комфорт у детето при общуването с другия родител и при съхранение на връзката с него;
- Водещите професионалисти подпомагат родителя да ограничи своите преживявания, натоварени с негативно и обвинително отношение към другия

родител и да не натоварва детето с тях, като го „програмира“ и му налага да има същото отношение;

- Водещите професионалисти информират родителите за възможните последствия за детето от родителското отчуждение от един от двамата родители – по отношение на неговото развитие;
- Водещите професионалисти представят информация на родителите за специализирана литература посветена на темата, специализирани интернет сайтове и договарят възможността родителите да потърсят консултация от О”ЗД” при справяне с трудности, свързани с общуването с детето.

Водещият професионалист трябва да получи отговори и изясни за себе си следните въпроси!

- От какво е толкова травмирано детето, че има това поведение?
- Какво трябва да се направи, за да се предотвратят по-нататъшните увреждания върху психиката на детето.
- Как може да се възстанови връзката на детето с отхвърления родител
- Как може да се подходи срещу по-нататъшните травмиращи манипулации на родителя, който упражнява родителски права?

След идентифициран риск от родителско отчуждение, се планира консултация и с детето, която се провежда от психолог и социален работник или друг член на екипа на О”ЗД”. При консултирането на детето може да се следват следните стъпки:

- Определя се подходящо място за срещата, което да осигури спокойна среда и приятна обстановка, според възрастта на детето, като винаги срещата с детето е индивидуална, без присъствието на нито един от родителите;
- Водещите професионалисти информират детето за целта на срещата;
- Водещите професионалисти информират детето по подходящ начин за неговите права, съгласно действащото законодателство. Възможно е да се използват различни техники, според възрастта на детето – да му се предложи да рисува, да играе с играчки или да подрежда картинки;
- Водещите професионалисти подпомагат детето да сподели своите чувства, мисли, желания или фантазии за двамата си родители. Подпомагат го в разбирането на раздялата на родителите и неговото право да запази връзката с всеки поотделно. Подкрепят го в изработването на модели за общуване с родителите;
- Водещите професионалисти информират и подготвят детето за участието му в съдебна процедура /ако предстои такава/, включително и участват в подготовката му за изслушване в т.нар. „синя стая“;
- Водещите професионалисти предоставят на детето специализирани издания за правата на детето и информация за връзка със специалистите от О”ЗД”.

❖ ИНТЕРВЕНЦИЯ

Третата фаза се извършва от ОЗД чрез работа по предприета мярка за закрила, като случаят не се затваря докато за детето има риск, съвместно с доставчик на социални услуги за деца - като интервенция и оценка за наличие на родителско отчуждение (мотиви за съда).

В случаите, когато у водещия случая социален работник има натрупана умора/той е изчерпан откъм методи за работа с родителите или родителите са недоволни от постигнатите резултати в работата по случая и с опозиционно поведение спрямо него, да се предприемат действия за смяната му с друг служител, който да го замести.

В процеса на работа по случая на социалните работници на ОЗД може да бъде осигурена методическа подкрепа и супервизия по конкретни случаи от РДСП, АСП, ДАЗД и доставчици на социални услуги, чрез писмена заявка (Приложение 1).

☐ **Деца в ситуации на конфликт между родители и на раздяла/развод с международен елемент.**

В съвременния свят на свободно движение на хора, все по-често се срещат случаи на деца от смесени бракове/връзки. Конфликтите по повод на децата при раздяла/развод с международен елемент са особено тежки и създават опасност единият родител, който не упражнява родителските права, значително да бъде изолиран от важна част от развитието на детето – неговото образование.

Съгласно чл.85 от Кодекса на международното частно право (КМЧП), отношенията между родители и деца се уреждат от правото на държавата, в която е тяхното общо обичайно местопребиваване. Ако родителите и детето нямат общо обичайно местопребиваване, отношенията между тях се уреждат от правото на държавата, в която е обичайното местопребиваване на детето, или от неговото отечествено право, ако то е по-благоприятно за него. За „обичайно местопребиваване“ се счита мястото, което отразява определена интеграция на детето в социалната и семейната среда в държавата, в която живее в момента и съответно ходи на училище или детска градина.

- След влизането на България в Европейския съюз и произтичащите от това права на българските граждани, свързани със свободното движение на хора, възникналите спорове с международен елемент относно упражняването на родителските права, попадат в приложното поле на РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 2201/2003 НА СЪВЕТА от 27 ноември 2003 година относно подсъдността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) №1347/2000. Този акт по силата на европейското право има пряко приложение в Република България и има предимство пред нормите на вътрешното законодателство, които му противоречат. Регламентът се прилага между всички държави, членки на Европейския съюз (с изключение на Дания), по граждански дела, отнасящи се до:

- развод, законна раздяла или обявяването на нищожността на брака;
- определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

Международната компетентност относно дела, свързани с родителската отговорност по Регламент (ЕО) №2201/2003 е определена с оглед интересите на детето и в съответствие с критерия за териториална близост. Компетентността, по правило, е по обичайното местопребиваване на детето.

Съдебните решения за родителската отговорност, постановени в една държава-членка на ЕС, се признават във всяка друга държава-членка, без необходимост от каквито и да било допълнителни процедури. Обичайно местопребиваване на детето се счита държавата, в която то е живяло повече от 6 месеца, поради което компетентен е съда в съответната страна. Със съдебните решения се определя в коя страна ще бъде упражняването на родителските права, осъществяването на контакта с неотглеждания родител, размера на издръжката, както и за чия сметка ще са разходите по осъществяване на режима на виждане.

В Регламент (ЕО) № 2201/2003 е предвидена и разписана процедура за обмен на информация по делата за родителската отговорност, която се търси в повечето случаи на деца с международен елемент. Съгласно чл. 55 от Регламент (ЕО) № 2201/2003, централните органи, при поискване от централните органи на друга държава-членка или от носителя на родителската отговорност, сътрудничат по специфичните въпроси за постигането на целите на регламента. Те действат пряко или посредством публичните органи или други органи, те предприемат всички подходящи стъпки в съответствие със закона на тази държава-членка по въпросите на закрила на личните данни за събиране и обмен на информация за положението на детето; за всички висящи производства; предоставяне на информация и подпомагане на носителите на родителска отговорност, които търсят признаването и изпълнението на решение на тяхната територия, и по специално засягаща правото на лични отношения с детето и връщане на детето и т.н.

Важно е да се има предвид, че децата имат право на лични отношения и пряк контакт с двамата си родители, дори ако те живеят в различни страни. В ситуации на конфликт между родители и на раздяла/развод с международен елемент, особено важна е ролята на учебното заведение, което посещава детето, което е длъжно да зачита правото на информация и на двамата родители.

Родителите имат следните права по отношение на детската градина, училището и обслужващото звено:

1. периодично да получават информация за успеха и развитието на децата им в образователно-възпитателния процес, за спазването на училищната дисциплина, уменията им за общуване с учениците и учителите и интегрирането им в училищната среда;
2. да се срещат с класния ръководител и учителите в определеното приемно време или в друго удобно за двете страни време;
3. да участват в родителските срещи;
4. да изразяват мнение и да правят предложения за развитие на детската градина, училището или обслужващото звено;
5. да присъстват и при желание от тяхна страна да бъдат изслушани, когато се решават въпроси, които засягат права и интереси на детето или ученика;
6. да участват в училищното настоятелство, когато такова е създадено;
7. да бъдат консултирани по въпроси, свързани с възпитанието на децата и учениците, от специалист, за което училището им оказва необходимото съдействие.

Посочените по-горе права принадлежат и на родителя, на когото с бракоразводното решение не е предоставено упражняването родителски права, защото задължението и правото на последния да се грижи за физическото, умственото, нравственото и социалното развитие на детето не отпада, а само се модифицира по време – непосредствено в рамките на времето за лични отношения. В случаите, когато осъществяването на контакти между деца и родители са затруднени поради някои от следните причини:

- Издадена ограничителна заповед по ЗЗДН;
- Въведено извънредно положение;
- Обявена епидемиологична обстановка;
- Поставяне под карантина на родител и/или дете;
- Родителят е в чужбина или в отдалечено населено място от настоящето местопребиваване на детето;
- Ограничаване или лишаване от родителски права по чл. 132-134 от Семейния кодекс.

В случаи на някои от горепосочените ситуации, водещият случая социален работник на база на предварителна оценка на потребностите и интереса на детето, планира неприсъствени контакти между детето и родителя, които могат да се осъществяват чрез видеоконферентна връзка, чрез мобилни приложения, чрез електронна поща, както и чрез всякакви други средства и системи за комуникация.

В случай на оценена необходимост могат да бъдат предвидени ограничения за провеждането им, например наблюдение в ОЗД от социален работник или от доставчик на социални услуги, за недопускане на вербално насилие или отчуждаващо поведение.

В случаите, в които поведението на родителя представлява опасност за личността и здравето на детето и когато по тези причини, същият е ограничен или лишен от родителски права и са предвидени контакти по чл. 134 от Семейния кодекс, съобразно съдебното решение те се наблюдават от социален работник от ОЗД или от доставчик на социална услуга след насочване.

В случай на постъпил в ОЗД сигнал за нарушено право на дете (включително и самосезиране), който налага извършване на проучване, при условията на наличие на обявено извънредно положение, заразна болест по хората, по време на епидемия, пандемия, природни бедствия с разрушителен характер, социалните работници получават пряко от детето или от неговите родители или от лицата, които полагат грижи за него, необходимата информация чрез използване на Web конферентни услуги, или телефонна връзка.

Родителят има право на информация за успеха и развитието на детето в образователно-възпитателния процес, дори и ако са постановени мерки за ограничаване на родителските права.

Органът за закрила на детето следва да взема предвид правата на двамата родители и да не допуска пренебрегване на правата на единия от тях. Тогава, когато отглеждащият детето родител не предоставя периодично данни на другия родител за развитието на детето, а ОЗД не съумява да мотивира отглеждащия родител да прави това, следва социалните работници от ОЗД да консултират родителите за правото им да получават информация от органите за закрила, от образователната институция, в която детето се обучава, от личния лекар, съобразно компетентностите им. При постъпило искане, ОЗД следва да уведомява родителя, за когото има съдебно регламентиран режим на лични отношения за предприетите мерки за закрила и действия спрямо детето, предприемани по Закона за закрила на детето. Това

уведомяване, съобразно местоживеенето на родителя, когато е зад граница, следва да става с официално писмо чрез системата за сигурно електронно връчване.

- Когато спорещите страни не са жители на Общността, е приложима Хагската конвенция за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата (приета в Хага на 19.10.1996 г., ратифицирана, обнародвана и в сила за България от 1.02.2007 г.).

- Следва да се имат предвид и случаите, при които е налице неправомерно прехвърляне или задържане на детето. Когато родителите на едно дете са от различни националности, много често се случва единият родител да реши да вземе детето и да се премести да живее на друго място, различно от обичайното местопребиваване на детето. Много често става въпрос за следната ситуация: сключен брак между българка и чужденец. Има родено дете от брака. Семейството живее в чужбина. Майката идва с детето в България и не се връща в страната, в която са живели преди това, като задържа детето при себе си. Бащата подава молба по реда на Хагската конвенция за международните аспекти на отвлечане на дете чрез Министерството на правосъдието до Софийски градски съд, който съд е компетентен да разглежда дела от такъв характер като иска съдът да постанови връщане на детето в държавата на неговото обичайно местопребиваване. В дадения пример с наша гражданка, която решава да заживее в България, без съгласието за това на бащата, обикновено става дума именно за неправомерно прехвърляне или задържане на детето.

Приложение 1: Заявка за методическа подкрепа и супервизия;

Настоящото Методическо указание за работа по случай на деца в риск от родителско отчуждение отменя действащото такова от 2011 г.

Приложение 1

До

.....
.....
.....
.....

Заявка за екипна/индивидуална супервизия

От Дирекция „Социално подпомагане“ - .....

Относно: .....

(посочва се случая на детето и кратко описание за хронологията му)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Срещани трудности от ключовите социални работници от отдел „Закрила на детето“ в работата по случая и очакванията за подкрепата и консултирането по него

.....
.....
.....
.....

(може да касае трудности при прилагането на нормативната уредба в работа по случая, проблеми в комуникацията с колеги по случая, затруднения при интегриране на лични преживявания по случай, професионалното изчерпване и др.)

С уважение,

.....
ДИРЕКТОР НА ДСП - .....

Съгласувал:

Изготвил: